

רובי הוא בחור שחווה תקופות שונות בחייו. ישנן תקופות שבהן הוא נמצא בעלייה רוחנית מרשימה - לומד בהתמדה, מתפלל בכוונה, והוא באמת בחור טוב. אך ישנן גם תקופות של חושך ואפל, שבהן יש לו ירידה והוא נופל בעניינים שונים, כשלאחר מכן אינו מאמין איך זה קרה לו. הוא מתמלא חרטה ורגשי אשמה עמוקים על נפילותיו.

אילו ההתמודדות הייתה רק של רובי עם עצמו, עוד אפשר היה להסתדר - הרי הקב"ה נותן לאדם כוחות להתמודד עם עליות וירידות.

הבעיה האמיתית היא עם הסובבים אותו - הוריו ומחנכיו שמתקשים מאוד להבין את הנפילות הללו. יש כאלה שאומרים לו: "תחליט מי אתה - רובי א' או רובי ב'?" כל אמירה כזו רק מסבכת אותו יותר, כאילו שהוא זה שבוחר להיות 'רובי ב'.

הפתרון האמיתי הוא להבין שיש רובי אחד! גם בנפילות הוא עדיין רובי א' עם כל מעלותיו. יש להבין שגם הנפילות הן חלק מתהליך שהקב"ה מביא את האדם דרכו.

כפי שמבאר השבוע בספה"ק **תולדות יעקב יוסף**:

"ול נראה לפי מה שקיבלתי מרבותי וחבירי, איך יתנהג במידת רחמים עם כל אדם, וגם שרואה באיזה אדם שום דבר מכוער - יתן לב שגם שם שורה שמו יתברך, דלית אתר פנוי מיניה, וע"כ הוא לטובתו שיש בו ג"כ שמץ מנהו, ויתן לב לשוב.

ובזה יובן 'זירע יצחק בארץ ההוא' וגו'. כמו שיש זריעה גשמית, מן חיטה אחת נעשה שיבולת - כך ברוחניות יש זריעה לצדקה וכיצא בזה, שכל מה שרואה מבני אדם בארץ ההוא דברים רעים ומכוערים, 'זירע יצחק' בארץ לצמוח מזה לעצמו דברים טובים".

המסר לנו, המתחנכים וההורים: כשאנו פוגשים את 'רובי' שלנו - התלמיד, הבן, הבחור שעובר עליות וירידות - עלינו לזכור שאנו רואים תמיד את אותו אדם. אין זה שני אנשים שונים, לא 'רובי הטוב' לרובי הרע', אלא נשמה אחת שעוברת תהליך.

התולדות יעקב יוסף מלמד אותנו להתבונן ולראות שגם במקומות הנמוכים ביותר שורה השכינה. וכשם שיצחק אבינו זרע בארץ פלישתים והצמיח משם ברכה, כך עלינו לזרוע אמונה ותקווה גם כשאנו רואים ירידות ונפילות.

הדרישה "תחליט מי אתה" היא למעשה דרישה מהבחור לוותר על חלק מעצמו. במקום זאת, עלינו להעביר מסר אחר לגמרי: **"אנחנו רואים אותך - את כל מה שאתה - ומאמינים בך.** הנפילות שלך אינן מגדירות אותך, אלא הן חלק מהמסע האישי שלך לגדלות."

כי בסופו של דבר, הקב"ה לא ברא אותנו מושלמים. הוא ברא אותנו עם היכולת להתמודד, ליפול ולקום, ודווקא מתוך כך - לצמוח.

שבת שלום ואהבה
ברכה אלתרמן ר"ט

הנפש והחינוך

ע"פ חזונו

תלמיד ותלמידים עם מעמד

על כך ממשיך הקול שמחה:

"וַיֹּאמֶר עֶבֶד אֲבִרְהָם אֱנֹכִי" (כד, לד).

"ועל-פי זה יובן המדרש 'ואברהם זקן וכו', זה שאמר הכתוב (תהלים צ, א) 'ברכי נפשי את ה'. והנה, אברהם אבינו עליו השלום היה כל-כך גדול בחכמה שכן שלוש שנים היה מכיר את בוראו (מדרים ל), ומיום שהיה מכיר היה הולך בנפשו - לא בנפש אחרת. וזה הוא חכמה גדולה. זה שאמר הכתוב 'ברכי נפשי', כלומר נפשי ולא בנפש אחרת."

להכיר במציאות העכשווית

אפילו אדם בדרגה גבוהה כמו אליעזר עבד אברהם, צריך לדעת את המציאות - היכן הוא נמצא.

כמו שמבאר התפארת שלמה:

"אף-על-פי שהיה במדרגה העליונה, דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, אף-על-פי-כן הודה ולא בוש לומר 'עבד אברהם אנכי', והנני רק עבד לעובדי ה'."

אל לו לאדם לנסות לחקות ולהגיע למקומות של אחרים, אלא שייצע להכיר את המציאות העכשווית שלו. וכאמרתו הידועה של הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע שאמר: "לא יענישו אותי מפני מה אינני כמו אחי הק' הרבי ר' אלימלך זי"ע, אלא יתבעו אותי מפני מה אינני רבי זושא". כל אדם יכול עם כוחות נפשו להגיע למימוש עצמי ולהצלחה מירבית, אולם עליו להיזהר להישאר עם נפשו ולא לעבוד בנפש אחרת.

נפש בריאה - כללים לחינוך

בפרט בחינוך, כאשר רוצים שבנינו יהיו בריאים בנפשם - שזו אחת הערכויות להצלחתם שייכלו בדרך הישר והטוב - חייבים לדעת כללים בסיסיים:

א. הכרה בנפש הילד: לדעת בדיוק מי הוא ומה כוחו, מהן יכולותיו, מהן רגישויותיו, מה מעצים אותו ומה מחליש אותו.

ב. העצמת הכוחות: בשנות ההתפתחות של האדם, בכדי שהילד והנער יכירו את יכולותיו וכוחותיו, צריכים לתת להם לפתח את כישורם, ולתת להם להתנסות, במגוון יכולות ומיומנויות בכדי שיוכלו לבסס את אישיותם ועצמותם.

ג. ניווט ספירת הילד בחכמה ובתבונה: יש להעצים את הילד והנער עם מה שהוא, לא לנסות לשאול אותם למה הם לא כמו האחר, אלא לראות את הטוב שיש בו ולהעצים אותו באופן עצמאי, להביא את הילד למצב שיהיה טוב לו עם נפשו הוא, ושלא ינסה להיות כל הזמן עם נפש אחרת.

'איזהו חכם? המכיר את מקומו' (אבות פרק ו, משנה ו). אחד הדברים המעיקים ביותר על האדם הוא כאשר אינו מכיר את מקומו, וכל הזמן מחפש היכן הוא שייך. ויש אנשים עם קושי גדול יותר - כאשר האדם מנסה כל הזמן להגיע למקום של חברו.

רוצה להיות גם וגם

בראשית פיתוח אישיותו של האדם, הדמיון משתולל במוחו. לדוגמה, אברך רגיל חושב שהוא יכול להיות מגיד שיעור, מרצה, עשיר, מחנך מומחה, דיין, תלמיד חכם, איש עסקים, ועוד. ככל שהאדם נמצא במצב שהדמיון הפורח אינו נותן לו מנוח, הוא אינו מצליח בכלום. כי כל דבר שהוא מתחיל, אחרי תקופה קצרה הוא חושב שאולי הדבר השני טוב יותר, ועובר מדבר לדבר וממקום למקום.

רק כאשר מתחיל האדם להבין מה הוא 'לא' - או אז יוכל להתמקד במה הוא 'כן' ולחזור להצלחה.

אדם שידוע להכיר את המציאות ואת מקומו הוא אדם משכיל. השכלתו גדולה מאוד בזה שמכיר את עצמו, בבחינתו וצורתו, ואינו מנסה להיות מה שאינו. ואף שאדם יכול להיות גדול מאוד, עליו לדעת היכן הוא נמצא עכשיו.

כך מבואר בכתבי הרה"ק רבי בונם מפשיסחא זי"ע ב'קול שמחה':

"במדרש איתא: 'עבד משכיל זה אליעזר'. נראה פירושו, שהייתה השכלתו במה שהיה מכיר עצמו שהוא עבד, אף שהיה אליעזר גדול מאוד. על דרך שאמרו חכמינו ז"ל עליו (יומא כח): שהיה דולה ומשקה וכו', עם כל זאת היה מבין ומכיר בכך שהשלמות שלו היא ממה שהוא עבד נאמן לאברהם. לא להיות בפני עצמו. וזה השכלה גדולה למאוד - שיהיה אדם מכיר עצמו בבחינתו ושלמות צורתו, ולא ירום לבבו לצאת לבחינה שאינה שלו."

תהיה אתה

עניין זה מורכב מאוד. הרי כל אדם רוצה לממש את עצמו, להרגיש סיפוק ותחושת חשיבות, לא להיות בטל בשישים, להפיק מעצמו את יכולותיו וכישוריו. אדם מצליח פורץ את הקיבעון בו הוא נמצא ומנסה להגיע למקום טוב יותר. אדם פרואקטיבי חושב איך יוכל להתקדם, האם הוא מסוגל להגיע ליותר, וכיצד יעשה זאת ללא חשש.

תחושת דחיה ותוצאותיה

דחיה היא אחת התחושות הקשות ביותר שאדם יכול לחוות. כשמדובר בחינוך הדור הצעיר, הדברים מקבלים משמעות כפולה ומכופלת. הצעירים שלנו רגישים ופגיעים במיוחד, וכל דחיה (הרחקה) - אפילו הקטנה ביותר - עלולה להשפיע לרעה על כל ההתקדמות שלהם.

מי שמבאר ומרחיב בעומק הנושא הוא בעל תולדות יעקב יוסף (פרשת חיי שרה, אות ג), שמגלה לנו יסוד עצום:

כי כמו שהקב"ה אחד, כך תורתו אחדות אחת. והתופס מקצת מן האחדות - תופס כולו, וכן הדוחה מקצת מן האחדות - כאילו דוחה כולו, והוא בכלל 'ארור אשר לא יקים את כל התורה' וכו', יעוין שם."

הרעיון המרכזי כאן הוא עוצמתי: כשאנו דוחים אדם, איננו דוחים רק אותו - אנו דוחים חלק מהאחדות האלוקית. כל אדם הוא חלק מהשלם, וכשאנו דוחים חלק ממנו, אנו פוגעים בכל ישותו ומהותו.

התולדות יעקב יוסף ממשיך ומחדד:

"ונראה לי שזוהו מצות עשה 'ואהבת לרעך כמוך'. כי כל אחד יש לו שורש באחדות, ואין לדחותו בשתי ידיים... כי אם שדוחה את עצמו, והבן.

ובזה נראה לי לבאר משנה 'אל תהי בז לכל אדם' (אבות פרק ד משנה ג), רצונו לומר - לדחותו, שהוא מן האחדות, כי הדוחה מקצת דוחה הכל. וזה שאמר: אל תהי מפליג ומדחה לכל דבר, והבן."

המסר החינוכי ברור וחד: כשאנו עומדים מול תלמיד, מול ילד, מול בחור צעיר - עלינו לזכור שלפנינו לא רק אדם בודד, אלא חלק מהאחדות האלוקית. כל דחיה, כל ביזוי, כל הרחקה - אינם פוגעים רק בו, אלא בכל המארג הרוחני.

בחינוך המעשי, זה אומר שגם כשתלמיד מאתגר אותנו, גם כשהוא נכשל, גם כשהוא מאכזב - אסור לנו לדחותו. כי ברגע שאנו דוחים אותו, אנו דוחים את עצמנו, את הקב"ה, את כל האחדות כולה.

הרגישות והפגיעות של הדור הצעיר אינן חולשה - הן למעשה חיישיני אמת. הם חשים בעומק הנשמה שכשדוחים אותם, דוחים משהו הרבה יותר גדול. הם מרגישים את הקרע באחדות, ולכן הכאב כה עמוק.

השאלה שעלינו לשאול את עצמנו: האם אנו מקרבים או מרחיקים? האם אנו בונים את האחדות או חלילה פוגעים בה? כי בכל מפגש חינוכי, בכל אינטראקציה עם הצעירים שלנו, אנו לא רק מחנכים - אנו שותפים בבניית האחדות האלוקית בעולם.

אפשר לשנות את המציאות

הפסוק באיוב (כח, כח) מלמד: **"הן יראת ה' היא חכמה, וסוד מרע בינה"**.

ומבאר ה'מצודת דוד': **"הנה יראת ה' הוא המבוא אל החכמה... על ידי יראת ה' תשיג דברים נעלמים אשר אין להשיג על פי הטבע, כי אז יתן ה' חכמה בלבנו"**

שלושה עקרונות עולים מכאן:

- 1. יראת ה' היא השער לחכמה** - אי אפשר להגיע לחכמה אמיתית בלעדית
- 2. הישגים מעבר לטבע** - מי שיש לו יראת שמים זוכה להשיג מה שמעבר ליכולתו הטבעית
- 3. סיוע אלוקי ישיר** - "יתן ה' חכמה בלבנו" - זו מתנה מן השמים

"הוא עמל במקום זה - ותורתו עומלת לו במקום אחר"

נדבך נוסף מוצאים אנו בדברי הגמרא בסנהדרין (צט, ב): **"נפש עמל עמלה לו (משלי טז, כו), הוא עמל במקום זה - ותורתו עומלת לו במקום אחר"**. רש"י מבאר: **"תורה עומלת לו - שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונו למסור לו טעמי תורה וסודיה"**

כאן מתגלה שותפות מופלאה:

האדם עמל - משקיע מאמץ, לומד גם כשקשה **התורה עומלת עבורו** - מבקשת מהקב"ה לעזור לו

הקב"ה נענה - נותן סייעתא דשמיא להבין ולהצליח

המסר החינוכי

עבודתנו עם תלמידים מאתגרים מקבלת כאן משמעות חדשה. אמנם יש תלמידים שנולדו עם קשיים בלימוד, אך **זו איננה גזירה סופית!** המפתח הוא בטיפול יראת השמים:

כשתלמיד לומד מתוך יראת שמים אמיתית כשהמטרה היא קרבת ה' ולא רק הצלחה לימודית כשיש עמל והשקעה למרות הקושי

אז מתרחש הנס: הגזירה מתבטלת, התורה עומלת עבורו, והקב"ה נותן סייעתא דשמיא מיוחדת.

זהו העבודה של המחנכים - לגלות את הלב הפנימי, את היראת שמים הטמונה בכל תלמיד, ודרכה לפתוח שערים שנראו נעולים.

"אפשר לשנות את הגזירה!" - זו איננה סיסמה, זו הבטחת התורה עצמה.

יראת שמים כמפתח לביטול גזירות טבעיות

לאחר שעסקנו בפרקים הקודמים בסוגי התלמידים השונים, שאלו רבים: אם המציאות היא שכל אחד נולד עם סגנון ואופי משלו, האם הוא יישאר כך לעולם?

הרי אנו רואים תלמידי חכמים מופלגים שהיו בתחילתם בעלי תכונות שהקשו על הלימוד? התשובה נמצאת במשנה יסודית במסכת אבות, המגלה לנו מפתח מופלא לשינוי.

המפתח לשינוי

"רבי חנינא בן דוסא אומר: כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו - חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו - אין חכמתו מתקיימת" (אבות ג, ט).

התוספות יום טוב מבאר: **"שמקדים במחשבתו יראת חטאו לחכמתו"** - הכוונה לסדר העדיפויות הפנימי של האדם, מה חשוב לו יותר בעומק לבבו.

שני סוגי לומדים:

"חכמתו קודמת" - העיקר אצלו להיות חכם, לדעת הרבה, להיות תלמיד חכם גדול. יראת שמים? גם היא חשובה אצלו, אך איננה בראש מעייניו.

"יראת חטאו קודמת" - העיקר אצלו יראת שמים! הלימוד הוא כדי לקיים, כדי להתקרב לה'. החכמה חשובה - אך רק ככלי ליראת שמים.

והתוצאה מפתיעה: הראשון יאבד את חכמתו, והשני - חכמתו תתקיים!

ביטול גזירות שמים

הגמרא בנדה (טז, ב) מלמדת: **"אחרון עליו אם יהיה חכם או טיפש"**. עוד בטרם לידתו כבר נגזר בשמים האם יהיה חכם או טיפש - וזה בדיוק מה שלמדנו על דברים ש"אינם בידו"!

אך התוספות יום טוב מגלה דבר מדהים:

"לא אמר 'כל שיראת חטאו' אלא לבטל הגזירה ההיא! ואם יראת חטאו קודמת - אפילו הגזירה שיהיה טיפש, מקיימין בידו חכמתו"

זוהי מהפכה של ממש:

נגזר עליו להיות טיפש - אם יקדים יראת חטאו, יבטלו את הגזירה ויהפוך לחכם!

נגזר עליו להיות חכם - אם חכמתו קודמת ליראתו, "מטפשיך אותו" ויאבד חכמתו!

"יראת ה' היא חכמה"